

סימן יט

אי שירת הלויים בפה היתה בניגון

ערכין

בניגון עד שהי' צריך לכך בלבד לימוד חמש שנים, דבפשוטו היו הלויים אומרים את השיר לפי הטעמים ותו לא, וא"כ מה הי' להם ללמוד חמש שנים.

וכתבתי לרבינו שליט"א

בס"ד מוצש"ק במדבר ס"ה

רש"י בחולין כ"ד א' ד"ה דתקיפין, כ' והשיר לקרבן בפה ובכלי, עי"ש. לכאורה משמע דהשיר בפה לא הי' רק באמירה אלא בניגון.

ובשלמי הגבורים להר"ר אברהם הרופא ז"ל פ"ד כ' להוכיח דהשיר לא הי' דבר קל, וא' מראיותיו היא, וז"ל צאו וראו כי בכל הלויים אשר היו בימי דוד עד סך שלושים ושמונה אלף מבין שלשים ומעלה, לא נמצאו בסכום הארבעת אלפים שנבחרו להלל להשם כי אם מאתיים שמונים ושמונה מבין עם תלמיד מלומדי שיר להשם, עכ"ל.

ובפ"י רבינו בחיי ר"פ נשא כ' וידוע כי השמחה במעשה המצוה מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה להשי"ת כך השמחה של המצוה נקראת עבודה כו', כי השמחה היא שלמות העבודה, ועל כן הי' ענין השיר במקדש

א. ערכין י"א א' אמר ר' יהודה אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה כו'. ואמרו בחולין כ"ד א' כתוב אחד אומר (במדבר ח-כד) מבין חמש ועשרים שנה ומעלה, וכתוב אחד אומר (שם ד-ג) מבין שלשים שנה כו', עשרים וחמש ללמוד ושלשים לעבודה כו', ר' יוסי אומר ג' שנים כו', ואידך שאני הל' עבודה דתקיפין.

והרמב"ם בהל' כלה"מ פ"ג ה"ז כ' אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחלה, שנאמר זאת אשר ללויים מבין חמש ועשרים שנה, וכתוב אחד אומר מבין שלשים שנה הא כיצד חמש לתלמוד, ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהי' איש שנאמר (שם ד-יט) איש איש על עבודתו.

וב' הכ"מ ואיכא למידק דמשמע מהכא דמשיגדיל ויהי' איש כשר לעבודה, וזה סותר מה שכתב למעלה שאינו נכנס לעבודה עד שיהיה בן שלשים שנה. וי"ל דהתם לשיר שהיא חכמה גדולה וצריכה לימוד המוסיק"א, והכא לשאר עבודות שאינם צריכות תלמוד כגון הגפת דלתות וכיוצא בהן, עי"ש.

ורבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א העיר על הכ"מ דמנ"ל דשירת הלויים היתה

ובמשכן בשיר הפה ובכלי, שהוא מביא
נפש האדם לדרך השמחה, ומכאן אמר
הכתוב **בלוים** (שם ד-מו) לעבוד עבודת
עבודה, ודרשו חז"ל אי זו עבודה לעבודה
הוי אומר זה השיר, כי היו הלויים מוזהרין
ומצוים לשורר ולענור השמחה על מצות
הקרבן כדי להיות מעשה המצוה בשמחה
כו', עי"ש, וגם מדברים אלו יש ללמוד
דשירת הלויים בפה לא הי' רק באמירה
בטעמים אלא בצורת ניגון.

וכן יש ללמוד ממה שאמרו בסוגיין ותנא
מיייתי לה מהכא ולבני קהת לא נתן
כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו (שם
ז-ט), ממשמע שנאמר בכתף איני יודע
שישאו, מה ת"ל ישאו אין ישאו אלא
לשון שירה, וכן הוא אומר (תהילים פא-ג)
שאו זמרה ותנו תוף, ואומר (ישעיה כד-יד)
ישאו קולם ירונו וגו'.

וכן מהא דכ' הב"י בסי' רצ"ד בשם שבלי
הלקט בב"י מה שאומרים בתפלת
מנחה דשבת "יצחק ירנן", וז"ל כשאמר
אברהם (בראשית כב-ח) השעה לעולה בני,
מיד רינן יצחק ואמר שירה, ומה שירה
אמר שיר על הקרבן.

מכל האמור יש ללמוד לכאורה כד'
הכ"מ הנז' דהשיר של הלויים היא
חכמה גדולה וצריכה לימוד המוסיקא,
עי"ש. והיינו דהשיר בפה לא הי' באמירה
בלבד אלא בניגון.

אך בצפנת פענח מהדורא תנינא ט-א כ'
דבזמן שניתנו לוחות הראשונות אז
הוי הגדר שירה שייך לכל ישראל, כי
באמת הטעמים הם עיקר גדר תורה

שבע"פ ופלפול התורה כו', ולכך ניתנה
בנעימה ר"ל בפסקי טעמים וכמבואר
במכילתא פ' יתרו ובנעימה שהי' כו'. אך
אח"כ ניתנה רק למשה רבינו ע"ה וללויים
שיהיו משוררים כו', וזה ר"ל הך דנדריס
דל"ח דפלפול התורה רק למשה רבינו
ע"ה, עי"ש ברא"ש. וזהו מה דאמרין
בשבת ק"ד ועירובין כ"א ונ"ד סימנים כו'
מקרא דשימה (דברים לא-יט), וזה ר"ל
משום דמבואר במנחות דנ"ט ע"ב דשימה
הוא כל שהוא כמו נקודה וטעמים, וזה
ר"ל בקולו של משה דברכות דמ"ה
ועירובין ד"א דמשה רבינו ע"ה הי'
משורר דזה הי' שייך למשפחת קהת כו',
עי"ש. וכ"כ בהל' מתנו"ע כז-ג. ויש
ללמוד מדבריו דשירת הלויים בפה היתה
לפי הטעמים.

ויש ללמוד כן גם מהמהרש"א בעירובין
כ"א ב' ד"ה על, שכ' דפיסוק טעמים
לפי התנועות של הפיסוק הוא ממש שיר
כו'.

ג. ורבינו שליט"א העביר אלי את אשר
כתב בנידון זה. ונדפס אח"כ
בספרו דרך חכמה על הרמב"ם הל'
כלה"מ בביאור ההלכה.

כתב הכ"מ פ"ג מכלה"מ ה"ז דלכן למדו
הלויים חמש שנים משום שחכמת
המוסיק"א היא חכמה גדולה וצריכה
לימוד ה' שנים. משמע מדבריו שהלויים
היו צריכין לשורר בנגינה ולכן הוצרכו
ללמוד חכמת המוסיקא.

וצ"ע מנ"ל זה, דנהי דמבואר בחולין כ"ד
א' שהלויים נפסלין בקול, ופרש"י

שצריכים לבשם קולם שיהא נראה קול אחד, וכ"כ הרמב"ם שם בה"ח שמשנתקלקל קול מחמת הזקנה נפסל לשיר, ובמגילה כ"ד א' א"ל ר' חייא לר"ש ברבי אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלא.

ומכ"ז מבואר שהיו צריכין לקרות שפה ברורה ^{הוא שיהיה קולו ברור} כולם כאחד ובנעימה שישמע כולם יחד כאחד, ומסתבר שהיו צריכין גם לקרותם בטעמים שזה פירוש המילים כמבואר בחגיגה ו' ב' נ"מ לפיסוק טעמים, וכן בנדרים ל"ז ב' ויבינו במקרא (נחמיה ח-ח), זו פיסוק טעמים.

והריטב"א ^{הוא שיהיה קולו ברור} ביומא נ"ב ^{הוא שיהיה קולו ברור} כתב ^{הוא שיהיה קולו ברור} דבתר שניתנו טעמים נפשט הספק דחמש מקראות שאין להם הכרע, וכן מוכח במגילה ט"ז ב' דבתר דקרינן עשרת בני המן בנשימה אחת, שמעינן שכולן נהרגו יחד. ^{הוא שיהיה קולו ברור} [ועי' מש"כ בטעמא דקרא על אסתר ט-ז].

ומסתבר דכל הדברים דחשיב בר"פ אלו נאמרינן בלה"ק, היו נקראין בטעמים שזה מסביר את הפסוק. וכן כתבנו בדרך אמונה פ"ג דביכורים בצה"ל אות פ"ד בשם הריטב"א במכות י"ח א' שהיו קוראין בטעמים, וזה נקרא שירה כמו שאנו קורין שירת הים בביהכ"נ, וזה נקרא בנעימה ובמנגינה כמ"ש באו"ח סי' נ"א ס"ט והיינו בקול וצלול וברור ושישמע לפי הענין.

אבל אכתי לא שמעינן שצריך לשיר בניגונים. ועי' מגילה ל"ב א' משום דלא ידע לבסומי קלא, משפטים לא

יחיו (יחזקאל כ-כה) קרינן ב', וגם שם אין הכוונה לשיר בניגונים אלא לומר בקול יפה ומובן. וכל העשר שירות שנאמרו בתורה לא מצינו אלא שנאמרו בהטעמים, אבל שישירו בהם ניגונים לא שמענו.

ומה שמביא הגמ' בערכין י"א א' ישאו (במדבר ז-ט), אין ישאו אלא לשון שירה, וכן הוא אומר (תהילים פא-ג) שאו זמרה ותנו תוף, ואומר (ישעי' כד-יד) ישאו קולם ירונו, כ"ז הכונה כנ"ל שיאמר בנחת ובנעימה וטעמים, אבל ניגונים לא שמענו. **ונהי** שאלו ששרו בכלי שיר מסתבר שרו ניגונים אבל המשוררים בפה אין לנו.

ומה שצריכין ללמוד ה' שנים, משום שהרבה עבודות היו ללוים וצריכין ללמדם ה' שנים. וכן משמע בגמ' שם דקאמר שאני הלכות עבודה דתקיפין. ומה שהתורה לא הצריכה לכהנים ללמוד ה' שנים, יל"פ דכהנים זריזים הן ולומדין מהר, ^{הוא שיהיה קולו ברור} וצ"ע.

וזה אשר השבתי לרבינו שליט"א

בס"ד ר"ח סיון ס"ה

א' בערכין י"א א' מנין לעיקר שירה כו', רב מתנא אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את השם אלקיך בשמחה ובטוב לבב (דברים כח-מז), איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה. ופרש"י אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב דכתיב (ישעי' סה-יד) הנה עבדי ירונו מטוב לבב, עי"ש. ואולי מכאן

יש ללמוד כד' הכ"מ בהל' כלה"מ פ"ג
ה"ז דשירת הלויים היתה בזמרה ולא
באמירה בלבד.

**[ואמרו בתו"כ פ' שמיני פרק ב-ט ר'
יעקב אומר יכול יהיו הלויים
אסורים באנינה בשיר ת"ל כו'. והרמב"ם
שם ה"ג כ' לוי האונן מותר לעבוד
ולשורר. וכ' בהר המריה דבתו"כ נזכר רק
לשיר. ובי' דהס"ד דאונן פסול לשיר הוא
הואיל והיא צריכה שמחה וטוב לב כנזכר,
ואם אונן כשר לשיר כ"ש שכשר לשאר
עבודות].**

**ב'. ורבינו שליט"א כ' "ומה שהיו הלויים
צריכין ללמוד ה' שנים משום שהרבה
עבודות היו ללויים, וצריכים ללמדם ה'
שנים, וכן משמע בגמ' דקאמר שאני
הלכות עבודה דתקיפין".**

**הרמב"ם כ' בהל' כלה"מ פ"ג ה"ב
עבודה שלהם שיהיו שומרין
את המקדש ויהיו מהן שוערין לפתוח
שערי המקדש ולהגיף דלתותיו ויהיו מהן
משוררין כו', עי"ש.**

**ורש"י פי' בחולין כ"ד א' דתקיפין,
להוריד המשכן לפרקו ולנטותו
להעמיד קרסיו וקרשיו והשיר לקרבן בפה
וכלי, עי"ש.**

**וי"ש להעיר דרש"י לא הזכיר בכלל עבודת
הלויים את שמירת המקדש ושיהיו
שוערין, ומלבד השיר לקרבן הזכיר רש"י
רק את העבודות שהיו במדבר בזמן משא
המשכן.**

**וי"ש ללמוד מד' רש"י דעבודת השמירה
ועבודת השוערין, לא הי' צריכה**

לימוד של חמש שנים, רק פירוק המשכן
והשיר. וזה שכו' הכ"מ שם דלימוד
המוסיקא היא חכמה גדולה, ולכך הוצרכו
ללמוד חמש שנים. דאל"כ מה ראה רש"י
להזכיר כאן את השיר יותר מהשמירה
והשוערין.

**ועוד יש להעיר דהא מלבד השיר משמע
מרש"י דמה שעבודות לוייה הם
תקיפין, היינו פירוק המשכן וכדו', והרי
כ"ז הי' רק במדבר, אבל לדורות דתו אין
משא המשכן למה הוצרכו הלויים ללמוד
חמש שנים.**

**וזה שכו' הכ"מ שעבודת הגפת דלתות
וכדו' א"צ לימוד של ה' שנים, וכ"נ
מרש"י הנזכר. וע"כ דעבודת השיר עצמה
היתה צריכה לימוד של ה' שנים, ואסבר
לה הכ"מ דלימוד המוסיקא היא חכמה
גדולה וצריכה לימוד. אבל אם נימא
דשירת הלויים לא היתה בזמרה אלא
באמירה בלבד, הרי צ"ב למה הוצרכו
הלויים ללמוד את עבודת השיר זו חמש
שנים.**

**ואפילו אם נימא דגם עבודת השוערין
היתה צריכה לימוד, הרי כ'
הרמב"ם שם בה"י הלויים עצמם מוזהרים
שלא יעשה אחד מלאכת חבירו שלא יסייע
המשורר לשוער ולא השוער למשורר כו',
עי"ש. נמצא דכל לוי יש לו עבודה אחת
או שהוא משורר או שהוא שוער, ואין
הרבה עבודות ללויים, דכל לוי מלמדין
אותו שירה או שעירה ותו לא, ולמה
הוצרכו ללימוד ה' שנים לאחר שהמשכן
נגנז.**

וע"כ כ' הכ"מ דרק עבודת השירה
הוצרכה לימוד של חמש שנים,
ולא מפני שללוי יש הרבה עבודות, דאין
לכל לוי רק עבודה אחת הצריכה לימוד.

ג'. רבינו שליט"א כ' "ומה שהתורה לא
הצריכה לכהנים ללמוד חמש שנים
ל"פ משום דכהנים זריזים הן ולומדין
מהר". משמע מד' רבינו דהא דכהנים
זריזים הוא בתכונת הכהנים.

אך ברש"י שבת כ' א' ד"ה אברים, כ'
בהא דכהנים זריזים הם, שכולם היו
בני תורה וחרדים ונזכרים ולא אתי
לחתויי, ע"ש. משמע דהא דכהנים זריזים
הם אינו בתכונת הכהנים, אלא הואיל
וכלם היו בני תורה וחרדים, ורק מפני
היותם בני תורה וחרדים אמרו חז"ל
דהכהנים זריזים הם, וי"ל דגם בני תורה
וחרדים שאינם כהנים הם בכלל זריזות זו,
אלא דגבי כהנים הואיל וכולם היו בני
תורה וחרדים, לכן אמרו דכהנים זריזים
הם.

והנה ברוב המקומות בש"ס שהובא
"כהנים זריזים הם" לא איירי
בזריזות ממש, דהיינו לעשות את מה
שמוטל עליהם בזריזות, אלא הכוונה
לזהירות להמנע מחשש איסור ח"ו. ורק
בפסחים ס"ה א' וזבחים ל"ה א' משמע
דגם לעשות בזריזות ובמהירות היא בכלל
הא דכהנים זריזים הם.

וצ"ב דכיון דבכל מקום הבי' "כהנים
זריזים הם" היינו זהירות, מנ"ל
להגמ' שם דהם עושים בזריזות, וצ"ל
דהזריזות היא תוצאה של הזהירות. אבל

מ"מ למדנו דהא דאמרו "כהנים זריזים
הם" היינו ביחס לזהירות, וכ"ז מפני
היותם בני תורה.

ועדיין צ"ב אי שייך לומר דכל הכהנים
בני י"ג שנה לא הוצרכו לימוד
ה' שנים לעבודתם הואיל וכהנים זריזים
הן, האם שייך לומר דכל כהן בן י"ג הוא
בן תורה וחרד, ולכן הוא גם זריז, וזהו
שא"צ לימוד ה' שנים כלוי, וצ"ע.

תשובת רבינו שליט"א

א'. מלבד הג' עבודות היו עושין הלויים
כל העבודות שכשרין בזר כדי לסייע
לכהנים כדכתיב בפ' במדבר (ג-ו) הקרב
את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן
הכהן ושרתו אותו, [ועי' רמב"ן שם
ח-כד], והיו שוחטין את הקרבנות כדכתיב
בדה"ב ל-יז ומפשיטין ומנתחין כדכתיב
שם לה-יא, ומכבדין את העזרה כמש"כ
רש"י בערכין י"ג ב', ומוציאין את
הטומאה כמ"ש בעירובין ק"ה א', וכן כל
העבודות שכשרין בהן אף אלו שהי' דרכן
בכהנים היו מסייעים לויים ועושין
כשהכהנים נדחקים. ודבר פשוט שהיו
צריכין ללמוד כל דיני שחיטה והפשט
וניתוח ושאר הדברים שהיו עושין. ורש"י
נקט כמה מהדברים הפשוטים לדוגמא.

ב'. דבר פשוט שהשירה נאמרת מתוך
שמחה, וכן מצינו בכל השירות
שבתורה שנאמרו על שמחת הנסים, אבל
איך יאמרוהו לא שמענו. אבל יתכן
שכשהיו כלי שירה התאימו להכלי שיר,
אבל זה לא הי' שום חיוב.

ג'. וכי לא היו כהנים ע"ה, ע"י חגיגה כ"ו
א' ברש"י [ד"ה ואומרים], אלא
שבטבעם הם זריזין וזהירין בזכות
שימושם במקדש.

ג. והשכתי לרבינו שליט"א

בס"ד ערב שבועות ס"ה

א'. רבינו שליט"א כתב "מלבד הג'
עבודות הקבועות היו עושין הלויים
כל העבודות שכשרין בהן כדי לסייע
לכהנים כדכתיב בפ' במדבר (ג-ו) הקרב
את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן
הכהן ושרתו אותו, והיו שוחטין את
הקרבנות כו'.

והנה ברש"י במדבר שם כ' "ושרתו
אותו", ומהו השירות "ושמרו את
משמרתו" (שם פסוק ז'), לפי ששמירת
המקדש עליו שלא יקרב זר כמו שנאמר
(שם ית-א) אתה ובניך ובית אביך אתך
תשאו את עון המקדש, והלויים הללו
מסייעין אותם, זה הוא השירות, ע"ש.

ונמצא דרש"י מפ' דהשרות האמור
בפסוק ו' שהוא סיוע לאהרן,
הכוונה להאמור בפסוק הבא והוא שמירת
המקדש המוטלת על אהרן ובניו, ובזה
הלויים מסייעים לכהנים.

והרא"מ כ' ושרתו אותו, מהו השרות,
ושמרו. לא שהם שני ענינים
שישרתו וגם ישמרו את משמרתו, שהרי
אין להם שרות אחר אלא זו. ששמירת
המקדש שרותו של אהרן הוא, ע"ש
ונמצא לפ"ז דלא נתפרש כאן עבודה
נוספת ללויים שיעזרו לכהנים, וקאי כאן
רק על עבודת שמירת המקדש.

וכ"ה בבמ"ר שם סוף ג-א "צדיק כתמר
וגו'" (תהילים צב-ג), מדבר בשבטו
של לוי כו', "שתולים בבית השם" (שם
פסוק י"ד), שלא היו זזים מבית המקדש
לעולם, "בחצרות אלקינו יפריחו" אלו
השרות, תדע לך שהוא כן שנאמר (במדבר
ג-ו, ז) הקרב את מטה לוי וגו' ושמרו את
משמרתו וגו', ע"ש.

וכן הוא שם בסוף פסקא ב' לוי בחר בו
הקב"ה כו', ומנין שהקריבו שנאמר
הקרב את מטה לוי והעמדת, ועליהם
הכתוב אומר (תהילים סה-ה) אשרי תבחר
ותקרב ישכן חצריך, כמה דתימא (במדבר
ג-ו, ז) ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל
העדה וגו'.

וכן הוא שם בפסקא ג', והעמדת אותו
לפני אהרן הכהן ושרתו אותו,
שרתוהו בעבודתו, וימנה מהן גזברין
ואמרכלין. ושרתו אותו, עליהם הכתוב
אומר כו' ושמרו את משמרתו וגו' ושמרו
את כל כלי אהל מועד וגו', שהיו חונים
סביב למשכן והם היו נושאים כליו וטוענים
אותם.

הרי בכל ד' המדרש הנז' מבואר דמה
שנאמר "והעמדת אותו לפני אהרן
ושרתו אותו", קאי האי שרות לשמירת
המקדש, ובפסקא ג' הוסיף המדרש גם
"נושאים כליו וטוענים אותם". הרי לא פי'
דקאי אשאר דברים כגון שחיטת הקרבנות.

ובמדרש שם בהמשך פסקא ג' אמרו
"נתונים להשם" (להלן ית-ו),
לשם הם מסורים לכהנים ולא לעשות
מלאכתו, שהיו שוערים ומשוררים ושומרים

משנת

ערכין

חיים

קלט

כל כלי אהל מועד ונושאים אותן וטוענים אותם, עי"ש. וגם כאן לא נזכר עוד עבודות מלבד העבודות הקבועות של הלויים.

ב' ורבינו כתב עוד "והיו שוחטין את הקרבנות כדכתיב בדה"ב ל-יז, ומפשיטין ומנתחין כדכתיב שם לה-יא, ומכבדין את העזרה כמו שכ' רש"י בערכין י"ג ב', ומוציאין את הטומאה בעירובין ק"ה א'. וכן כל העבודות שכשרין בהן אף אלו שהיו מביאים היו מסייעים להם ועושין כשהכהנים נדחקים".

ונאמר ^{לפי החכמה} במדבר ד-מז מבין שלשים שנה ^{אמר החכם} וגו' כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל מועד, וכ' בדעת זקנים לעבוד עבודת עבודה, שחיטה הפשט וניתוח שהם עבודת הכהנים כו', עי"ש. ובויקרא א-ו והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה. וכ' ראב"ע והפשיט, כהן או לוי נלווה אליו. והוא כדעת זקנים הנז'.

אך הרמב"ן שם כ' ואמר והפשיט ונתח, כי בבעל הקרבן ידבר כאשר אמר (פסוק דה) וסמך ושחט, כי ההפשט והנתוח אינן עבודות וכשרות בזר כו'. וכ"כ בהעמק דבר והפשיט, בבעלים מצוה להטריח עצמו כל שכשר בזר.

ובדה"ב ל-טז, ויעמדו על עמדם וגו' הכהנים זורקים את הדם מיד הלויים. כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור להקדיש להשם.

ופרש"י ואל תתמה למה לא שחטו בעלים עצמם, לפי שכתוב בסמוך כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלויים היו על שחיטת פסחיהם. וכ"כ הרד"ק שם בעבור כל איש מישראל שלא היה טהור היו הלויים מוכנים על שחיטת פסחיהם כו', עי"ש. [ועי' מש"כ במשנת חיים ויקרא סי' כ"ד].

מבואר בכ"ז דהא דהלויים שחטו הפסחים אינו בתורת סיוע לכהנים לקיים מה שנאמר "ושרתו אותו", אלא הלויים שחטום במקום בעלי הפסחים, שהיתה השחיטה של ק"פ מוטלת על בעלי הקרבנות עצמם ולא על הכהנים. דהא ילפינן בקדושין מ"א ב' שליחות לשחיטת קדשים מהא דנאמר (שמות יב-ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. וכן ברש"י פסחים ז' ב' ד"ה פסח וקדשים דהבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א-ד,ה) וסמך ידו ושחט.

ולפ"ז גם מה שהיו הלויים מפשיטים י"ל דה"י בזה סיוע לבעלי הקרבן כאמור שם בדה"ב כט-לד לה-יא. ואינו בתורת סיוע לכהנים, הואיל ועבודת ההפשט לא היתה מוטלת על הכהנים, אלא על בעלי הקרבן כשחיטה. ולכן לכאורה אין לפ' דכ"ז בכלל ציווי התורה ללויים שיסייעו לכהנים. [ועי' משנת חיים ויקרא סי' כ"ד].

ובד' הרמב"ם לא נזכר כלל עבודת לויים מלבד הג' עבודות, לא שחיטה ולא הפשט וכו' ולא כבוד העזרה. והא דהלויים היו מוציאין את הטומאה כמפורש בסוף

עירובין, י"ל דהוי בכלל עבודת שמירת המקדש.

והרמב"ם בהל' כלה"מ פ"ג ה"א כ' ובן לוי שקבל עליו כל מצות לוייה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו כו'. ובה"ב פירט את עבודות לוייה שהן הג' עבודות, ואם איתא דיש עוד עבודות כשחיטה כו' הו"ל לפרש. ובכ"מ שם הביא הגמ' ופרש"י שם דברי לוייה לשורר ולשרת ולהיות שוער. וכוונתו "לשרת" לפי האמור הוא לשמירת מקדש, וכ"כ בצפנת פענח הל' מתנו"ע כז-ג.

ג'. ורבינו כ' "ודבר פשוט שהיו צריכין ללמוד כל דיני שחיטה והפשט וניתוח ושאר דברים שהיו עושין".

ויש להעיר מכתובות ק"ו א' ת"ח המלמדין הל' שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וכ"כ הרמב"ם בהל' שקלים פ"ד ה"ב. ואם איתא דגם הלויים היו עליהן ללמוד הל' שחיטה, למה לא נזכרו כאן הלויים עם הכהנים.

וגם אם נימא דכל העבודות הנז' היו עושים הלויים כדי לסייע לכהנים, ודבר זה צריך לימוד של חמש שנים, מ"מ כיון דכל הדברים הללו מלבד הג' עבודות העיקריות של הלויים, היו כשרים לעשותם גם בכהנים וגם בזרים, למה לימוד של עבודות אלו יעכב את הלויים שלא היו יכולים להכנס לעבודה עד שילמדו שחיטה והפשט וכו'.

ויותר היו מסתבר שאף אם הלויים מצווים גם בשאר העבודות הנז',

ועליהם ללמוד אותם כמה שנים, מ"מ כל זה לא יעכב אותם מלהכנס להעבודות העיקריות המוטלות עליהן ואין אחרים שיכולים לעשותם.

מכ"ל האמור הבין הכ"מ עכ"פ בד' הרמב"ם דמלבד הג' עבודות של הלויים אין עליהן יותר עבודות, ואף אם היו להם עוד עבודות הצריכות לימוד לא היו מסתבר להכ"מ דכ"ז יעכב את הלויים להכנס לעבודתם. ולכן פי' דהלימוד של חמש שנים ללויים המעכב בהם, הוא לימוד המוסיק"א.

ד'. ובעיקר הדבר אם שירת הלויים היו באמירה בלבד או בניגון, לכאורה יש ללמוד מהאמור בד"ה א' טו-כב וכנניהו שר הלויים במשא יסר במשא כי מבין הוא. ופרש"י וכנניהו שר הלויים במשא, במה היו שר במשא בנשיאות השיר. יסר במשא, מייסר ומוכיח אותם על המשא בנגון נעימות שיר אם להרים קול אם להשפיל. כי מבין הוא, במשא בנשיאות הנגון, ולשון מבין נופל על למוד השיר, ודוגמא (שם כה-ז, ח) ויהי מספרם עם אחיהם מלמדי שיר להשם כל המבין וגו', וכתוב ויפילו גורלות וגו' מבין עם תלמיד. **וברש"י** ד"ה ב' כט-כה כ' ורבותינו פי' במס' ערכין מניין שהלויים טעונין לשורר בכלי שיר דכתיב (במדבר ד-מו) עבודת עבודה, איזוהי עבודה שצריכה עבודה אחרת עמה הוי אומר זה השיר בכלי שיר, "ועבודת משא" נכון לפרש על השיר כדכתיב (דה"א טו-כב) וכנניהו שר הלויים במשא, כי מבין הוא שהיו ממונה להרים קול הנגון של שיר.

והואיל והנאמר "עבודת עבודה" מתפרש על כלי שיר, הרי ע"כ מה שנאמר "ועבודת משא" דפרש"י דהיינו שיר, היינו שירה בפה, וע"ז כ' רש"י "שהי' ממונה להרים קול הניגון בשיר".

ולפ"ז יתפרש הגמ' בערכין ישאו (במדבר ז-ט), אין ישאו אלא לשון שירה, וכן הוא אומר (תהילים פא-ג) שאו זמרה ותנו תוף, ואומר (ישעי' כד-יד) ישאו קולם ירונו, עי"ש, דהכוונה לניגון.

תשובת רבינו שליט"א

א'. לדעת רש"י השמירה שזרים וטמאים לא יכנסו לפנים ממחיצתן, וצריך לדעת כל הדינים בזה.

ב'. אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

ג'. אע"פ שהמצוה על בעלים, לא תמיד עשאוהו, עי' פסחים ז', והיו הלויים מסייעים.

ד'. הג' עבודות היו קבועין והיו ממונים, ושאר העבודות מסור לכולם.

ה'. הכהנים היו מוכרחים.

ו'. בודאי יכלו לומר בשירה ולעזור לבעלי הכלי שיר, והנידון רק אם זה חיוב.

שוב הראוני במאירי ריש פ' החליל שכ' שהיו אומרים בנגינה.

ז. וחזרתי וכתבתי לרבינו כדלהלן

בס"ד ח' סיון תשס"ה

א'. במכתבי הקודם כתבתי דנאמר בדה"ב ל-טז, ויעמדו על עמדם וגו' הכהנים

זורקים את הדם מיד הלויים. כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור להקדיש להשם.

ופרש"י ואל תתמה למה לא שחטו בעלים עצמם לפי שכתוב בסמוך כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלויים היו על שחיטת פסחיהם. וכ"כ הרד"ק שם בעבור כל איש מישראל שלא היה טהור היו הלויים מוכנים על שחיטת פסחיהם כו', עי"ש.

מבואר בכ"ז דהא דהלויים שחטו הפסחים אינו בתורת סיוע לכהנים לקיים מה שנאמר "ושרתו אותו", אלא הלויים שחטום במקום בעלי הפסחים, שהיתה השחיטה של ק"פ מוטלת על בעלי הקרבנות עצמם ולא על הכהנים. דהא ילפינן בקדושין מ"א ב' שליחות לשחיטת קדשים מהא דנאמר (שמות יב-ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. וכן ברש"י פסחים ז' ב' כ' דהבעלים נצטוו בשחיטת קדשים.

ולפ"ז גם מה שהיו הלויים מפשיטים כאמור שם כט-לד לה-יא, י"ל דאינו בתורת סיוע לכהנים, הואיל ועבודת ההפשט לא היתה מוטלת על הכהנים, אלא על בעלי הקרבן כשחיטה. ולכן לכאורה אין לפ' דכ"ז בכלל ציווי התורה ללויים שיסייעו לכהנים.

ורבינו השיב ע"ז "אע"פ שמצוה על הבעלים לא תמיד עשאוהו עי' פסחים ז' והיו הלויים מסייעים".

אך אני התכוונתי לומר דהואיל ומצות השחיטה מוטלת על הבעלים, אף

דהלויים עזרו בשחיטה, מ"מ לא נחשב דהם סייעו לכהנים – הואיל ולא על הכהנים מוטלת מצות השחיטה, אלא על הבעלים, ונמצא דהסיוע הוא לבעלים ולא לכהנים.

וא"כ איך אפשר לומר דמה שנאמר בבמדבר ג'ו "הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו", הכוונה היא דהלויים יעזרו לכהנים בשחיטה ובהפשט, דכ"ז ה"י שייך אילו היתה השחיטה וההפשט מצות הכהנים, אך הואיל והם ממצוות הבעלים, הרי לכאורה א"א לומר דכאן נאמר דהלויים ישרתו את הכהנים בשחיטה והפשט.

ב'. עוד כתבתי שם ורבינו כ' "ודבר פשוט שהיו צריכין ללמוד כל דיני שחיטה והפשט וניתוח ושאר דברים שהיו עושין".

וי"ש להעיר מכתובות ק"ו א' ת"ח המלמדין ה' שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וכ"כ הרמב"ם בה' שקלים פ"ד ה"ב. ואם איתא דגם הלויים ה"י עליהן ללמוד ה' שחיטה, למה לא נזכרו כאן הלויים עם הכהנים.

וע"ז השיב רבינו שליט"א: הכהנים היו מוכרחים.

ולא הבנתי הא רבינו כ' כי לימוד חמש שנים של הלויים ה"י ללמוד ה' שחיטה והפשט שהוא בכלל עבודת הלויים, ואם הלוי לא ילמד ה' שנים את ה' השחיטה וההפשט, אינו יכול לעבוד את עבודת הלויים אף בשאר העבודות. אף

דהשחיטה וההפשט יכולה להעשות ע"י הכהנים או הבעלים, או סתם זרים, אפ"ה בכלל עבודת הלויים לסייע בשחיטה והפשט, ולכן על הלויים ללמוד ה' שנים ה' שחיטה והפשט.

א"כ מה הכהנים יותר מוכרחים ללמוד ה' שחיטה מהלויים, דהא אדרבה הלויים בלי לימוד זה ^{ה' שחיטה וכו'} אינם יכולים להכנס לעבוד את עבודת הלוייה כלל, והרי הן מצווין לעבוד את עבודת הלוי, וזה אשר מחייב אותם ללמוד ה' שחיטה והפשט, כדי שיוכלו לעבודת את עבודת הלוייה.

א"כ לכאורה הם יותר מוכרחים ללמוד ה' שחיטה מהכהנים. דגבי כהנים לא מצינו דאם אינם יודעים ה' שחיטה - אינם יכולים לעבוד את עבודת הכהונה, ואילו גבי הלויים לימוד ה' שחיטה מעכבתן לעבוד כלוי, א"כ למה לא נתפרש דלימוד שחיטה דהלויים ה"י מתרומת הלשכה כהכהנים.

ה. וזה אשר השיב רבינו שליט"א

א'. כל צרכי המקדש מוטל על הכהנים, והלויים מסייעים אותם כמפורש בפ' קרח.

ב'. נכון ששחיטה ואולי גם הפשט וניתוח מצוה על הבעלים, מ"מ פשוט דבמקום שאין הבעלים עושין [לא כל אחד יכול לשחוט, וגם היו ביניהן קטנים ונשים וסומין וכדו'], פשיטא דהוי ככל מצוות המקדש שמוטל על הכהנים, והלויים מסייעים אותם.

ג. לימוד הלויים בשחיטה והפשט וכו' ^{הערה} [אך העיר רבינו שליט"א מה שנזכר שם הוא כמו כל לימוד הלויים שהתורה חייבה ללמוד ה' שנים, ולפני שלמד אין ראוי להכנס לעבודה כלל, ול"ש לקחת מתרומת הלשכה. אבל הכהנים שמוכרחים לעבוד וזה מכריחם ללמוד – זה שייך לתרומת הלשכה. ^{הערה}

והראוני מה שאמרו בב"ר נד-ד בסופו, כמה יגיעות יגע בן עמרם עד שלמד שירה ללויים כו', עי"ש. וי"ל דמכאן מקור הכ"מ דה"י צריך לימוד המוסיקא זמן רב. [מיהו הרד"ל שם גרס שלימד שירה לישראל. והיינו שירת אז ישיר].

ועי' רבינו בחיי ר"פ שמיני שכ' גם השיר שהיו הלויים אומרים על הקרבנות היו שמונה לחנין, עי"ש. ובפשוטו היינו שירה בפה בניגון. אלא דבסוגריים שם כ' (ר"ל ח' מיני כלי זמר). וצ"ע.

הערה 1234567

הערה 1234567

סימן ב

הזכרת שם השם בשירת הלויים

אלא שכ' דממה שכ' הפנ"י בר"ה ל' ב' דלמ"ד דהשיר מעכב את הקרבן ועיקר שירה בפה, מ"מ אם לא אמרו שירה בפה כלל רק שיר בכלי – נתקיימה בזה עבודת השיר ואין עיכוב שירה בפה. דמוכח מהפנ"י הלז דבשירה בפה אין עיכוב באמירת שם השם ואף א"צ לו לכתחילה, שהרי אילו ה"י שם השם מעכב בשיר בפה, היאך אין עיכוב אם לא אמרו שירה בפה כלל, והרי לא אמרו שירה בשם השם.

ערכין י"א א' אמר ר' יהודה אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה שנאמר (דברים יח-ו) ושרת בשם השם אלקיו, איזהו שרות שבשם הוי אומר זה שירה כו'.

הנה ידידי הרה"ג ר' שמואל הלוי לאבנשטין שליט"א בעל "עבודת שמואל" בעניני עבודת הלויים רצה לחדש דעכ"פ לפי ילפותא זו לשירת הלויים, בעינן הזכרת שם השם בשירת הלויים.